

Tarihî ve coğrafi bakımdan geniş bir alana yayılan Türkçe, zaman zaman kendisini olumsuz etkileyen çok çeşitli kültürlerle ve dillerle ilişki içerisinde olmasına rağmen, yapısındaki sağlamlık sayesinde günümüze kadar ulaşmıştır. Bugün de Türkçe bazı sorunlarla mücadele etmektedir. İşte bu kitapta, on beş konu başlığı altında Türkçenin karşılaştığı çağdaş sorunlar, alanının uzmanı dilciler tarafından bilimsel yaklaşımlarla ele alınıp değerlendirilmektedir.

İlk konu, Doç. Dr. Erdoğan BOZ tarafından ele alınan *Sözlük Ve Sözlükçülük Sorunudur*. Bu konu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Türk Dil Kurumu'nun kuruluşuna kadar olan sözlükçülük tarihimiz ve Türk Dil Kurumu'nun kuruluş amacı, sözlük çalışmaları ve sözlük hazırlama projeleri hakkında bilgi verilmektedir. "Sözlük ve sözlükçülük sorunları, tartışmalar ve öneriler" başlığını taşıyan ikinci bölümde, sözlükçülüğümüzün tespit edilen bazı sorunları tartışılıp çözüm önerileri sunulmuştur. Sonuçta, Türkçenin söz varlığı bakımından değil, sözlük bakımından yetersizliklerinin tartışılması gerektiği ve "Sözlük bilimi"nin üniversitemizde müstakil bir bilim dalı olarak faaliyet göstermesi durumunda sözlük ve sözlükçülük alanında bilimsel nitelikli bir seviyeye ulaşip başarılı olabileceğimiz vurgulanmaktadır.

Doç. Dr. Şerif Ali BOZKAPLAN, *Yabancı Dille Öğretim Sorunu* başlıklı çalışmasında, öncelikle Türk dili tarihinden örnekler vererek geçmişten günümüze bazen Türkçeden uzaklaşıldığını, bazen yaklaşıldığını ifade eder. Yazıda, tarihî süreç içerisinde bazen Türkçenin hor ve hakir görüldüğü, bazen de öğrenilmesi zorunlu hâle gelen bir dil olduğu, hatta hem zenginliğini ve üstünlüğünü gösterme hem de yabancılara Türkçe öğretme amacıyla Divanu Lügati't-Türk, Muhakemetü'l-Lügateyn, Kitabü'l-İdrak Li-Lisani'l-Etrak, El-Kavaninü'l-Külliyeye Li-Zaptı'l-Lügatti't-Türkiyye gibi eserlerin yazıldığı ifade edilir. Günümüzde ise, mazisi milattan önceye dayanan Türkçeyi eğitim ve öğretim yapmak için yetersiz görenlere ve kalitenin yükseltilmesi adına yabancı dille eğitim ve öğretimi savunanlara yazar, fikir olarak üretildiği bir dilden başka bir dile çevrilen herhangi bir konunun, doğduğu dilden başka dillerde tam anlamıyla karşılanmasının mümkün olmamasının, insanları yabancı dille öğretimi savunmak suçundan aklayamayacağını söyler ve yeryüzünde yabancı dille öğretim yapan hiçbir ileri dünya ülkesinin bulunmadığını belirtir.

Doç. Dr. M. Volkan COŞKUN, tarih boyunca dil öğretim çalışmaları üzerinde hassasiyetle durulduğunu ve kültürlerini yayma amacıyla birçok ülkenin kendi dilini başka ülkelerin insanlarına öğretebilmek için büyük çaba sarf ettiğini, Türkçenin başka ülke insanlarına öğretilmesi konusunda ise biraz gevşek davranıldığını vurgulayarak, *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Sesletim Sorunu* adlı çalışmasına giriş yapar. Türkçe öğretimi için öncelikle hedef kitlelerin ve öğretimde uygulanacak yöntem ve tekniklerin belirlenmesi gerektiği belirtilen yazıda, sesletim çalışmalarında gösterim tekniği yanında benzetim tekniğinin de kullanılmasıyla, yabancılara Türkçe öğretirken en çok zorlanılan konu olan birbirine benzer kelimelerin sesletiminin öğretiminde daha çabuk başarılı olunduğu dile getirilir. Seslerin şiddet, titreşim sıklığı, süre ve tonlama bakımlarından birbirlerinden farklı olduklarının laboratuvarında dijital ortamda tüm ayrıntılarıyla gözlemlenebildiğini hazırladığı örnek sesletim tablolarıyla anlatan yazar, kelimelerin sözlük şekliyle sesletiminin ayrı, cümle içindeki şekliyle sesletiminin ayrı olduğunu, kelimelerin duygu anlamlarının yer aldıkları cümle içinde oluştuğunu, dolayısıyla kelimelerin veya kelime gruplarının sesletiminin cümledeki şekilleriyle kavratılması gerektiğini söyler.

Yrd. Doç. Dr. Musa ÇİFÇİ, *Türkçe Öğretiminin Sorunlarına*, Türkçe öğretiminin kısa bir tarihçesini verdikten sonra, okuma öğretiminin sorunları ile başlar ve okumanın toplumların gelişmişlik düzeyi ile yakından ilgili olduğunu, diğer becerilerin bunun üzerine inşa edildiğini vurgular. Bu noktada bazı öneriler sunar: Okumanın doğru kavrama ve değerler üretme yönü unutturulmamalıdır, eleştirel okuma becerisi güçlendirilerek öğrenciler ders kitapları dışındaki

* Yrd. Doç. Dr. Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Muallim Rıfat Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü.

kitaplara da yönlendirilmeli ve negatif ön yargılar kırılarak okuma motivasyonunu güçlendirecek çareler düşünülmelidir.

Okuma gibi önemli bir algılama ve öğrenme süreci olan dinlemenin, eğitim sistemimizde ihmal edilmiş bir konu olduğu ve dinleme eğitimi ile dinleme öğretimindeki sorunların giderilebileceği ifade edilir.

Konuşma eğitiminin de dinleme eğitimi gibi ana dili eğitiminin ihmal edilmiş bir beceri alanı olduğu vurgulanıp, konuşma eğitiminin doğru bir etkileşim ortamında görüntülü ve sesli kitle iletişim araçlarından da yararlanılarak, öğrencilere daha çok konuşma özgürlüğü tanınarak gerçekleştirilmesinin büyük yararı olacağı belirtilir.

Yazı ve yazma olmadan, bilimin ve kültürel değerlerin kalıcılığının ve gelişerek çoğalmasının mümkün olmaması, yazma öğretiminin çok önemli kılacaktır. Bu yüzden ÇİFÇİ, yazma öğretiminin sorunlarının giderilmesinde, eleştirel düşünce tarzıyla öğrencilere çeşitli yazı türlerinde kelime hazinelerini arttıracak biçimde bol bol yazı yazdırılmasının ve okullarda test tipi sınavların azaltılmasının yararlı olacağını dile getirir.

Dil bilgisi öğretiminde de terim kargaşasının giderilip, konuların uygulamalı işlenmesi ve daha işlevli konulara yer verilmesi gerekmektedir.

İmlâ öğretimindeki sorunların giderilebilmesi için imlâ kılavuzu hazırlama ve basma yetisinin tek elde toplanması, imlâ kılavuzuna her zaman uyulması ve bu konuda herkesin bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN, *Dil Kirliliği Sorunu (Türkçede Yabancı Unsurlar Sorunu)* adlı yazısında, günümüz Türkçesindeki kirliliği ve yabancı unsurları ele alarak, dış etkilenme sonucunda dil unsurlarının alınmasının ya bilgi aktarmaları ya da özentî yoluyla gerçekleştiğini, ancak günümüz Türkçesini tehdit eden yabancı unsurların sadece sözlük düzeyinde kalmadığını, yabancı dillerdeki bazı kalıpların olduğu gibi Türkçeye aktarılmasıyla da dilimizde bozulmaların olduğunu güncel örneklerle ve çarpıcı bir biçimde anlatmaktadır.

Sonuç olarak, yabancı unsurların tercih edilmesindeki sebebin, “dil”in değil “beyin”lerin ve “anlayış”ların bozulması ve yabancılaşması olduğu, bir dilin kendi kendine bozulamayacağı, onu ancak kullananların bozabileceği ve bu yüzden, Türkçeyi kullanan her bireye ancak bilinçli ve doğru bir şekilde kullanılan dille nitelikli bir yaşam kazanılabileceğinin öğretilmesinin gerekliliği dile getirilir.

Ölçünlü Türkçede Yerleşme Sorunu, konulu çalışmasında, Doç. Dr. Ahmet GÜNŞEN, ölçünlü Türkçeden sapma veya kültür dilinden ayrılma olarak nitelendirdiği yerel konuşma biçimlerinin yaygınlaşması üzerinde durur. Bir dil coğrafyası içinde ağızların varlığını kabul etmenin bir zorunluluk olsa da, insanların yedisinden yetmişine ölçünlü dile yönlendirilmesinin, ölçünlü dilde yazılı ve sözlü olarak anlaşmalarının da bir başka zorunluluk olduğu belirtilen yazıda, dilin doğumla getirilen bir yetenek değil, uzun zaman alan zorlu ve sabırlı bir çaba ile, tekrara ve eğitime dayanan bir alışkanlıkla elde edilen bir beceri olduğu, bu alışkanlığı ise büyük oranda okulların kazandırdığı, aile ve kitle iletişim araçları gibi yakın ve uzak sosyal çevrenin de pekiştirdiği vurgulanır.

Prof. Dr. H. Ömer KARPUZ, *Ana Dili Bilinci Sorunu* başlıklı yazısında öncelikle, ana dili denilince, yalnızca anadan öğrenilen ilk dilin değil, çocuklukta dil edinim etkilerine ve birikimlerine bağlı olarak açığa çıkan kullanımsal becerilerin ve verimlilik ölçü alındığında etkin olan dilin anlaşılması gerektiğini vurguladıktan sonra, ülkemizde dil bilinci ve buna bağlı olarak ana dili bilincinin gelişiminin çok alt düzeyde ve yavaş olduğunu dile getirir. Yazıda vurgulanan önemli bir nokta, bireylerin ayırdına vardıkları oranda nitelikçe yüksek ve değerli bir yaşam sürdürebilecekleridir. Ulusallaşma sürecinde ana dilinin çok öncelikli temel görevler yüklendiği, ana dilinin iyi bir biçimde kullanılması sağlanmadan eğitimde verimlilikten söz edilemeyeceği, nesnel alanlardaki bilimsel sınırlılık ve belirliliğin paylaşımda ve özellikle kavramsal oluşum ve gelişiminde ana dilinin çok önemli görevler üstlendiği ise diğer vurgulanan önemli noktalar. Son olarak, eğitim, bilim, sanat ve felsefe bakımlarından gelişmiş bir Türkçenin oluşturulmasının onun bilincine sahip kişilerin artmasına bağlı olduğu belirtilir.

Türk Dünyası ve Ortak İletişim Sorunu konulu çalışmasında, geniş bir coğrafyaya yayılmış ve farklı kollara ayrılmış olsa da Adriyatik’ten Çin Seddi’ne kadar olan geniş bir sahada

“Türkçe”nin kullanıldığını dile getiren Prof. Dr. Zeki KAYMAZ, ortaya çıkan yeni şartların Türk dünyasının bilim, sanat, ekonomi, teknoloji vb. alanlarda işbirliğine gidebilmesi için uygun ortamı doğurduğunu, işbirliğinin oluşmasında ise temel şartın “ortak dil” yani “ortak Türkçe” olduğunu ifade eder. Yazarın belirttiği gibi, aslında bu konu çeşitli bilimsel toplantılarda bütün yönleriyle ele alınmakta, en azından “ortak iletişim dili”ne sahip olmamız gerektiği düşünülmektedir. Tahminimiz/dileğimiz, günümüzde olmasa da, gelecekte Türkiye Türkçesi (belki başka bir Türk lehçesi) ekonomik ve kültürel gelişmişliğin sonucu olarak fiili bir hâkimiyete erişecek ve ortak iletişim dili olacaktır.

Türkçe ve Bilim Dili Sorunu konusunu ele alan Prof. Dr. Sadettin ÖZÇELİK, öncelikle dilin bilim alanlarında işlenmesinin, gerçek zenginliğine kavuşmasına ve ait olduğu ulusun dünya ulusları arasında saygın yer kazanmasına büyük bir katkı olduğunu dile getirir. Her insanın kendi dilinin kelimeleri ile düşündüğü, kendi dilinin kelimeleri ile düşünen ve bilimle uğraşan kişinin ürettiği düşünce veya ürünleri sayesinde işlenen, gelişen ve kullanım alanı genişleyen bir dilin ortaya çıktığı belirtilen yazıda, bilim dilinin, dil ve kültürün önemli bir desteği ve sürdürücüsü olduğu, geniş bir coğrafyada en çok konuşulan diller arasında bulunan Türkçenin de bilim dili olarak hakim dil olabilmesi için öncelikle eğitim dilinin Türkçe olması gerektiği ifade edilir. Bilim ürünü çalışmaların Türkçe yayımlanmasının, Türkçe bilim üretmeye özendirme ve yönlendirme yapılmasının, yabancı yayınların Türkçeye tercüme edilmesinin bu konuda yararlı olacağı belirtilir. Önemli bir nokta ise, yeryüzünde hiçbir dilin başlangıçta bilim dili olarak ortaya çıkmadığı vurgusudur.

Medya Dili Sorunu adlı yazıda Yrd. Doç. Dr. Nesrin SİS, basın yayın araçlarında, “medya”da, kullanılan dili çeşitli örneklerle Türkçe açısından değerlendirerek karşılaşılan sorunları ve bu sorunlarla ilgili olarak neler yapılabileceğini tartışır. Medya vasıtasıyla yayılan popüler kültürün ulusal kültürden ve seçici olmaktan uzak olduğu, medyada kullanılan dilin pek çok İngilizce sözcük, kural ve çeviri yoluyla giren değişik ifadelerle dolu olup Türkçenin bozulmasına sebep olacak bir zemin oluşturduğu vurgulanan yazıda, aslında medya dilindeki sorunların esas olarak Türkçenin bugün karşı karşıya olduğu sorunlardan çok farklı olmadığı anlatılır. Türkçe öğretimine gereken önemin verilmesinin ve kitle iletişim araçlarının toplum üzerindeki etkisi göz önünde tutularak basın yayın araçlarında Türkçenin doğru kullanımına özen gösterilmesinin, daha da önemlisi, ulusal bir dil politikasının uygulanmasının bu sorunları aşmakta yararlı olacağı belirtilir.

Doç. Dr. Hatice ŞAHİN, *Yabancı Kelimelere Türkçe Karşılıklar Bulma Sorununu* ele alır. Öncelikle dile getirilen, tüm doğal dillerin kültür alışverişinde bulunduğu dillerden etkilendiği ve bu etkileşim içinde bulunan her dilin söz varlığında yabancı unsurların bulunabileceğidir. Sorun, bu yabancı unsurların kullanımları ve yerleştirilmesidir. Bilindiği gibi, Türkçe de zaman içinde özellikle Arapça, Farsça gibi değişik dillerden etkilenmiş, Cumhuriyet devrinde yapılan çok ciddi çalışmalarla bu etki en aza indirgenmeye çalışılmıştır. Türkiye Türkçesinin bugün özellikle İngilizceden geçen yabancı kelimelerin kullanımıyla ilgili önemli sorunlarının bulunduğu ve Türk Dil Kurumu’nun aralıksız ve hızlı bir biçimde yabancı kelimelere karşılık bulma çalışmaları yürüttüğü belirtilen yazıda, ana dili bilincinin eksikliği sebebiyle yabancı kelimelere karşılık olarak önerilen kelimelerin benimsenmesinde, halka duyurulmasında, tanıtılmasında ve kullanım düzeyinin artırılmasında başarısız olduğumuz ve bu başarısızlığın sonucunda Türkçenin çağın gereklerini karşılayabilecek seviyede gelişmesinin zorlaşabileceği ifade edilir.

Prof. Dr. Vahit Türk, *Dil Politikası Sorunu*, başlıklı çalışmasında, insan varlığının göstergesi ve ulus olarak yaşamanın temel şartı olan dilin birey ve toplum hayatındaki yeri ve önemi üzerinde durduktan sonra, dil politikası veya dil planlaması kavramı ile dünyada uygulanan örnekleri ele almış ve konuyu Türkçe açısından da dilin tarihi gelişmesiyle birlikte değerlendirmiştir. Dilin cumhuriyetin ilk yılları dışında bir devlet sorunu olarak pek gündeme gelmemesi sebebiyle, dil planlaması / politikası sorunu açısından Türkçenin pek de iç açıcı durumda olmadığını vurgulayan yazar, bu durumun ortaya çıkmasında aydınların kendi değerlerini hor görmelerinin, ya da kendi değerlerini karşı duyarlılıklarının ve eğitim kurumlarının ilgisizliğinin söz konusu olduğunu belirtir. Son olarak Türkçenin geleceğine yönelik önerilerde

bulunur ve ülkenin bilim kurumlarının Türkçenin bilim dili olması için Cumhuriyet'in ilanından sonra başlatılan çalışmaları aynı bilinçle devam ettirmesi gereğini dile getirir.

Türkiye Türkçesinde Güncel Yazım Sorunlarını ele alan Doç. Dr. Ertuğrul YAMAN, yazım (imlâ) konusunun bir dilin yapısını ve estetiğini koruyabilmesi için büyük önem taşıdığını ve yazım konusunun sadece dil birliklerinin doğru yazılmasıyla ilgili olmayıp yazımın aynı zamanda dilin söyleyişini de doğrudan etkilediğini belirtir. Türkiyede yazım konusundaki tartışmaların yeni olmadığı, 1928'de Dil Encümeni'nce yayımlanan ilk imlâ kılavuzundan başlayarak yazım konusundaki tartışmaların hep gündemde kaldığı dile getirilen yazıda, günümüzde Türkçenin güzel kullanılmadığı, dilimizin özellikle İngilizce kelime ve kalıpların akınına uğramış olduğu ve basın yayın araçlarında gereğinden çok fazla yabancı kelimenin, hatta çeviri kalıplarının kullanıldığı ifade edilir. Çeşitli örnekler vererek tartışmalı yazım kuralları üzerinde duran yazar, "yazım"ın hemen her şeyden etkilenen ve zaman içerisinde şekillenen bir gelenek olduğunu vurgulayarak, bunun doğal bir gelişim olduğunu söyler.

Yrd. Doç. Dr. Faruk YILDIRIM ve Uzm. B. Tahir TAHİROĞLU tarafından hazırlanan *İnternette Türkçe Kullanımı Sorunları* konulu çalışmada, dünya çapında sunucu ve istemci bilgisayarların belirli hatlarla birbirine bağlandığı, Türkçede sanal ortam ya da genel ağ terimleriyle karşılanan internetin, bilgisayarlı dil bilimi olarak da adlandırılan doğal dil işleme çalışmaları ile Türkçenin öğretimi ve yaygınlaşması için önemli fırsatlar sunduğu dile getirilir. Bu arada tek ve homojen bir internet dilinin değil, internetin ortaya çıkardığı yeni dil görünümünün söz konusu olduğu belirtilen yazıda, çeşitli içerikteki web sayfalarında yaygın olarak standart yazı dilinin kullanılmasına rağmen, kullanıcının eğitimi ve sosyal nitelikleri ile alıcıyla ilişkisinin türüne göre standart yazı dilinden sapmalar olduğu çeşitli örneklerle anlatılır ve bu sapmaların "bozulma" yerine "değişme" olarak algılanması gerektiği, bu konuda dilcilere düşen görevin de değişimin boyut ve niteliklerini kavrayıp dil çalışmalarında internetin ve bilgi teknolojilerinin etkin olarak kullanılmasını sağlamak olduğu ifade edilir.

Son konu, Türk Dili'nin yetkin isimlerinden Prof. Dr. Hamza ZÜLFİKAR tarafından dikkatlere sunulan *Cumhuriyet Dönemi, Terim Çalışmalarına Bir Bakış ve Varılan Son Durumdur*. Hukuk, tıp ve fen bilimleri alanlarındaki terimlerin ele alındığı bu yazıda, cumhuriyetin ilk yıllarından başlayarak 1940'lı yıllara kadar terimlerin Türkçeleştirilmesinde ve yeni terim türetilmesinde çalışmaların yoğunluğu üzerinde durulmuş, örnekler verilerek önerilen, tutulan ve terk edilen terimler değerlendirilmiştir. Bu dönemde, öncelikle Osmanlıca terimler temel alınarak Türkçe terimlerin türetildiği, genellikle çeviri yolu tercih edildiği, karşılığı türetilmeyen veya karşılığı bulunup da uygun bulunmayan terimler için batıdaki biçimlerin seçildiği, sonraki yıllarda terimlerin Türkçeleştirilmesinin giderek yavaşlamasının ardından bu defa da batı kökenli kelimelerin gündeme geldiği ifade edilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarındaki bilincin artık bu son yıllarda bulunmadığını belirten yazar, bugün Türk bilim adamlarına düşen görevin, bilim dallarının terimlerini ortaya koymak ve onları Türkçenin kurallarına göre anlaşılır bir ifadeyle tanımlamak olduğunu dile getirir.